

## CHALLENGES IN THE MODERN PEDAGOGICAL GAME

Rositsa Dimkova

"St. St. Cyril and Methodius" University of Veliko Tarnovo, Bulgaria, [rdimkova@gmail.com](mailto:rdimkova@gmail.com)

**Abstract:** The fact is that play requires mental and material stimulation, which creates the need to build effective ways to develop its varieties, to enrich children's play skills and experience. In order to realize its purpose, the pedagogical idea of play is built on the basis of a broad-minded view of its essence, as well as the stages of development, purpose, and specific role in children's lives. Of great importance is the assertion that basic concepts of play give rise to diverse pedagogical approaches and interpretations regarding play interaction in childhood. The purpose of this paper is to present the challenges of the game in the modern era. The resulting tasks are to delve more deeply into the game activity and its formation, as well as to examine the constructive-technical activity of the game in more detail. From an ontogenetic point of view, play arises not only to satisfy specific functional needs of the child, but also so that he can organize and realize his own social essence in a natural and immediate way. One of the most notable results is the improvement in executive functions, including memory, attention, and decision-making skills. It has been shown that children who participate in daily physical activity tend to perform better at tasks requiring mental concentration, problem-solving, and creativity (Tuma, 2020). When the game exhausts its possibilities and ceases to satisfy his needs for self-realization, self-expression and self-affirmation, then it gives way to other higher activities. This means that play is a transitory activity, but absolutely necessary in the space of the developing child.

**Keywords:** pedagogical game, perspectives, interactions, child's needs.

## ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА В СЪВРЕМИЕТО НА ПЕДАГОГИЧЕСКАТА ИГРА

Росица Димкова

Великотърновски университет "Св. Св. Кирил и Методий", България, [rdimkova@gmail.com](mailto:rdimkova@gmail.com)

**Абстракт:** Факт е, че играта има потребност от ментална и материална стимулация, което поражда необходимостта от създаване на ефикасни начини за развитие на нейните модификации, за обогатяване на игровия опит и умения на децата. За да реализира своето предназначение, педагогическата идея на играта се гради на основата на широк кръгосор възгледи за нейната същност, както и етапите на развитие, предназначение, и определената роля в живота на децата. Важно значение има твърдението, че основни концепции за играта пораждат разностранни педагогически подходи и интерпретации относно игровото взаимодействие в детската възраст. *Целта* на този труд е да представи предизвикателствата на играта в съвременната епоха. Основните *задачи* в тази разработка са, да се вникне по-задълбочено в игровата дейност и нейното формиране, както и да се разгледа по-обстойно психологическата дейност на играта. От онтогенетична гледна точка, играта възниква не само да задоволи конкретни функционални потребности на детето, но и за да може по естествен и непосредствен начин детето да организира и реализира собствената си социална същност. Един от най-забележителните резултати е подобреното изпълнение на функциите, включително паметта, вниманието и уменията за вземане на решения.

Доказано е, че децата, които участват в ежедневна физическа активност, са склонни да се справят по-добре със задачи, изискващи умствена концентрация, решаване на проблеми и креативност (Tuma, 2020). Когато играта изчерпи своите възможности и престане да удовлетворява потребностите на децата за самореализация, самоизява и самоутвърждаване, тогава тя отстъпва място и на други по-висши дейности. Това означава, че играта е преходна дейност, но абсолютно необходима в пространството на развиващото се дете.

**Ключови думи:** педагогическа игра, перспективи, взаимодействия, потребности на детето.

### 1. ВЪВЕДЕНИЕ

Педагогическата игра е не просто метод – тя е философия, която поставя детето в центъра на процеса, като активен изследовател на света. Играта, като водеща и основна дейност при развитието на децата, влияе на личностната позиция на детето в този процес и на възможностите за неговото цялостно формиране. Нейната същностна характеристика е изключително сложна, интегрираща множество фактори, закономерности и обстоятелства, а понякога противоречива и трудно определяема. От това произтичат разнообразни

постановки за играта, известни от древността и обективизирани съобразно времето си. Днес те са актуални с ценностите, които съдържат и които днес нашето демократично развиващо се общество отново преоткрива. Неоспорим факт е, че детето по рождение е предразположено към играта и за появата и развитието ѝ основна роля играе неговото обкръжение. По тази причина перспективата, която стои пред педагогиката към игровия феномен, почива върху осъзнаването, че играта е основна и важна задача на възпитанието.

Основа за изграждане на действена мотивация на познавателна дейност, са индивидуалните потребности на децата. Познаването им от страна на учителя е необходимо условие за изследователска и педагогическа дейност. „Взаимодействието на учителя с децата започва от началото на учебния процес, резултатът от което зависи от отношението на учителя към света, околните хора и към самия себе си“ (Димкова 2024: 238). От съществена важност е педагогическият фактор, т.е. педагога да дава съвременни знания на децата, като развива своите компетенции, особено днес по време на бързо развиващите се високи технологии. Играта има своето място в съвременната педагогическа практика, тъй като тя представлява една реална педагогическа стратегия. Тя разкрива невероятния вълшебен детски свят и е магията, чрез която детето може да реализира всяка своя мечта.

## 2. МАТЕРИАЛИ И МЕТОДИ

Важна съществена закономерност, която определя възможността за свободно организиране на педагогическата игрова ситуация е отношението на детето към активна дейност за отразяване на материалните предмети, като една необходима обстановка за определена дейност - индивидуална или групово. В подобни ситуации се създават условия за развитие на творческите способности на децата и успоредно с това се изграждат компонентите и логическите алгоритми на колективната игра. По съдържание тези ситуации, макар и често организирани по инициатива на децата включват знания и умения от системата на пряката игрова дейност.

**Целта** на тази статия е да представи предизвикателствата на играта в съвременната епоха.

**Задачите** на изследването:

- Игровата дейност и нейното формиране.
- Педагогическо-психологическа дейност при игрите.

От онтогенетична гледна точка, играта възниква не само да задоволи конкретни функционални потребности на детето, но и за да може по естествен и непосредствен начин детето да организира и реализира собствената си социална същност. Когато играта изчерпи своите възможности и престане да удовлетворява потребностите му за самореализация, самоизява и самоутвърждаване, тогава тя отстъпва място и на други по-висши дейности. Това означава, че играта е преходна дейност, но абсолютно необходима в пространството на развиващото се дете.

Въображението в играта е свързано с предвиждането на целите и действията, изграждането и изменението на предметите, начините и пътищата за постигането им. Новото в организирането на игровите ситуации е комбинацията от миналия и настоящия опит на детето и от перспективата както на неговото развитие, така и на дейността. Така често творческият опит включва нетривиални подходи за решаване на познавателни задачи в игровата дейност, в която детето често открива собствени възможности за които не е подозирало.

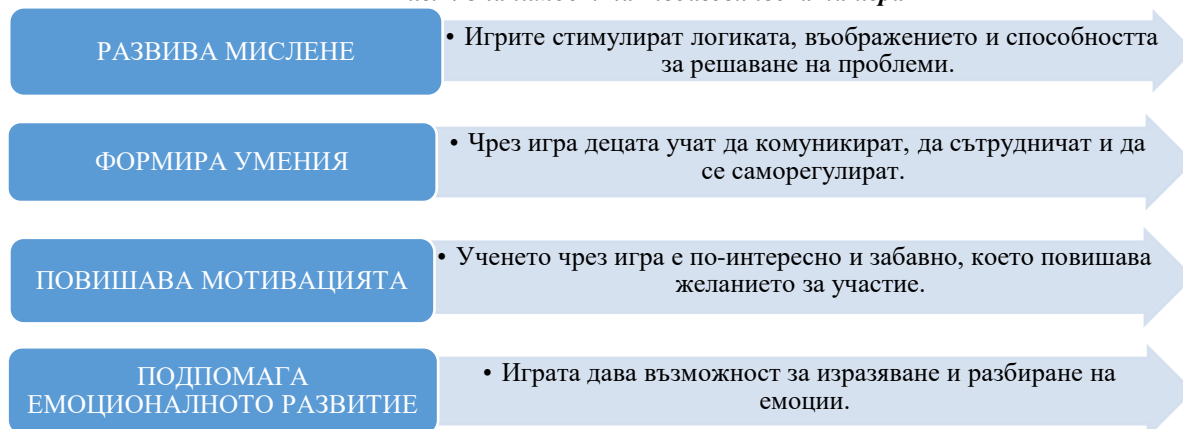
Създаването на система от педагогически средства за организация на игровото взаимодействие безспорно е един от актуалните и съществени въпроси. Определено усилията в тази посока биха се увенчали с успех, ако се погледнат през призмата на познанието за играта в един нов и разнообразен свят. Според Д. Шпанел (2016) важният въпрос тук е: Колко са дълбоки промените, причинени от начина на живот, върху структурите и процесите на играта, върху развитието и възпитанието на децата, и как променените форми на игра, развитие и възпитание оказват обратно въздействие върху жизнения свят на децата? В последствие може да се постави въпросът: Как е целесъобразно да се организират възпитателните процеси и определените институции така, че да могат да оказват адекватна помощ на децата при преодоляване на трудностите в ежедневните ситуации, да разрешават проблемите и съответните задачи на развитието? Всички специфични компетентности, като преподаване, взаимоотношения с децата, взаимоотношения с другите педагогически специалисти, са в пряка връзка с професионалната подготовка на учителя в областта на дидактиката, както и в методиката на обучение по преподаваните учебни предмети, като включват необходимите умения и знания за организиране процеса на обучение и постигането на успешни резултати.

Образователните системи и у нас и по света се намират в условията на радикална реформа, свързана с въвеждането на образователната система за всички обучаеми, независимо от социалния, познавателния или физическият им капацитет. Гарантирането, че всеки човек има равни възможности за напредък в образованието, остава предизвикателство в световен мащаб (Марчева-Йошова 2025: 47).

### 3. РЕЗУЛТАТИ

Компонентите на педагогическата игра постепенно се допълват и обогатяват, което дава възможност относително да се разграничат няколко етапа в нейното развитие. Като характеристика на всеки развиващ се процес те са повлияни от: възрастовото, психическото и индивидуалното развитие на детето; усвоената социална и познавателна информация за околното съществуващо, структурирана в личния опит на детето; изискванията на настоящото и перспективата на образователното съдържание в предучилищната възраст.

Фиг.1. Значимост на педагогическата игра



Източник: Авторът

За реализирането на игрите от съществено значение са материалите, които са нагледната и практическа база за изграждане на реални действени умения. Те засилват взаимовръзката между мислене, въображение и действие, което единство подпомага осъществяването на познавателната сфера и постигането на адекватно отношение и поведение на детето към заобикалящия свят и неговото отразяване чрез играта. Изборът на определена игра, провокира децата към избиране на достъпна до личния им опит игрова позиция относно пресъздаваната ситуация и ги подтиква към разиграване на определени социални роли, съобразно техните желания, инициативи и игрови стремежи. В този смисъл педагогическо-психологическата дейност има двупосочно стимулираща роля: обезпечава разгръщането на функциите и механизмите на дейността, както и развитието на познавателните действия, т.е. психичните процеси на участващите в нея деца и едновременно с това благоприятства създаването на предпоставки за формиране у тях на такива видове структури - съдържателно-логически и социални, които по естествен начин ги адаптират към заобикалящия свят и ги приучават:

- ❖ да си поставят цели, за да го изучават;
- ❖ да планират дейността си, за да го пресъздават;
- ❖ да осмислят перспективата на играта, за да удовлетворяват личната си любознателност.

Като субект на собствената си педагогическа игра детето самостоятелно, но и чрез своеобразни педагогически взаимодействия формира достъпна, и необходимата за възрастта си степен на познавателна и игрова култура. Педагогическата игра е замислена с образователна цел, като съчетава елементи на игра със структуриран подход към усвояване на знания, умения или социални модели.

Педагогическите игри носят изключителни ползи за детското развитие — съчетават учене с удоволствие, което ги прави ценен инструмент не само в учебната институция, но и у дома.

**Видове педагогически игри:** игри с правила - учат на дисциплина и стратегическо мислене, ролеви игри - развиват социални роли и поведение; конструктивни игри - стимулират творчеството и фината моторика и драматизации - развиват езика и комуникативните умения.

**Основни предимства на педагогическите игри:**

Когнитивно развитие

- ✓ Стимулират **логическото мислене**, паметта и вниманието.
- ✓ Насърчават **творчеството** и въображението.
- ✓ Подпомагат разбирането на **концептуални знания** чрез преживяване, а не само абстрактно учене.

Комуникативни умения

- ✓ Развиват *словесния изказ и слушателската култура*.
- ✓ Учат децата да се *изразяват свободно* и да разбират другите.

Социални умения

- ✓ Подпомагат изграждането на *емпатия, толерантност и отборна работа*.
- ✓ Учат на *спазване на правила и решаване на конфликти*.

Емоционално благополучие

- ✓ Дават възможност за *изразяване на чувства и емоции* в безопасна среда.
- ✓ Намаляват *тревожността и стреса*, особено при срамежливи или тревожни деца.

Практически умения

- ✓ Учат чрез *действие*, което улеснява усвояването на знания.
- ✓ Подготвят за *реални житейски ситуации* чрез симулация и ролеви игри.

#### 4. ДИСКУСИЯ

Замисълът, конкретизиран от темата, изисква решение в игрови план. Те активизират цялостния познавателен и практически потенциал на детето. Съдържанието е съвкупност от моделите и тяхното пространствено разположение, имитиращи жизнената или игрова среда на детето. Игровото действие е реално действие във въображаема ситуация. Игровата ситуация представлява организацията на игровите модели в пространството в зависимост от замисъла на децата, начина на неговото практическо реализиране и перспективата на развитие. Те могат да се изменят във времето и пространството, съобразно нови идеи, умения, отношения и пр. Ще се съсредоточим върху развитието на игровата дейност, която е свързана основно с оформянето на нейната структура и включва точно определени игрови компоненти.

Фиг. 2. Общи игрови компоненти



Източник: Авторът

- **Игровата дейност и нейното формиране**

В зависимост от вида на играта и нейната психологическа структура се конкретизират по различен начин, което от своя страна води до преобразуване на връзката между тях. Това влияе на структурата на взаимоотношенията в обособената игрова група и постепенно води до нарастване на активността на нейните членове. По нея се съди за достигнатия етап в развитието на игровата дейност.

Особеностите на педагогическата игра се отразяват върху същностната характеристика на компонентите, които изграждат структурата ѝ:

- ✓ игровият замисъл изразява основната идея, като необходимост за разгръщане на играта;
- ✓ игровата тематика и съдържание внасят определеност и конкретност на игровия замисъл, който от своя страна уточнява начина за постигане на основното решение.

Фиг. 3. Особенности на педагогическата игра



Източник: Авторът

Много от изследванията са установили, че играта се различава сред културите и зависи от социо-икономическия статус (Let the Children Play 2020). Следователно, решението за определен педагогически начин на действие, не е уместно да се взема инертно, без да се има предвид важните и водещи тенденции в развитието на обществото, както и техните проекции върху детския игрови феномен.

Огромните промени, настъпили в българското общество през последните 20 години, оказаха влияние върху детските игри, след като доведоха до редица изменения, а именно: организацията на детското ежедневие, семейството, детските обединения и тяхната структура, игровите материали и най-вече - самите деца. Без разбиране за промените у съвременното дете, както и новите измерения на детската игра, не е възможно да ги формиране педагогически (Велева 2024).

Определени ориентири за изследването играта на децата през XXI век са предложени от В. Гюрова (2020). Сред някои от факторите, определящи игровите прояви, автора включва следните:

- ✓ Предаването на игрови опит в съвременното семейство в което липсват братя и сестри, става по много нетрадиционен начин;
- ✓ Липсата на спонтанна групова активност, която е свързана със съседски и роднински игрови обединения;
- ✓ Липса на природен игрови материал и заместването му от специализирани играчки с мултимедиен характер;
- ✓ Навлизане на видео и електронни игри, таблети и телефони - масово;
- ✓ Свободното време на децата е организирано от образователни институции (Гюрова 2020).

Посочените акценти описателно отбелязват съществени детерминанти на феномена, като това, от което най-много се нуждаем е разбирането на динамиката във влиянието на тези фактори върху детското развитие. Обикновено, като причина се изтъква факта, че нарастващ брой деца прекарват по-голяма част от свободното си време в занимания, които са съсредоточени върху структурирани образователни активности. Затова времето за участие в самоиницирани, свободни игри при децата е много ограничено. При определяне същността на играта трябва да се има предвид, че мотивите не са нито в самата дейност, нито в резултата от нея, а в многообразието от преживявания, в значимите страни за играещите от техния околнен свят (Димкова 2022: 235).

Н. Кхан (2017) коментира, че в индустриализмът доведе до значителни социални проблеми в обществото и подрастващите прекарват голяма част от свободното си време за игра в наблюдение на видео игри, гледане на телевизия или фокусирани в игри по мобилните телефони, а преобладаваща част от заниманията им са индивидуално ориентирани.

Според Марчева - Йошовска (2025) равнището на играта на съвременните деца е ниско и оттук се затормозява пълноценното развитие.

Към това се добавя и факта, че загрижеността на родителите относно сигурността на децата им, ограничава достъпа до самостоятелни игри, както и игри с други деца на открито. По това можем да съдим, че произхожда липсата на игрови обединения за импровизирана групова активност. Определено може да заявим, че това е загуба на детската общност, която води след себе си друго негативно следствие, защото обединението с различни по възраст деца, където игровите умения се предават по стихия, непренуден и естествен начин, по думите на В. Гюрова (2020) представлява един естествен механизъм за предаване на игровата култура. Може да твърдим, че почти винаги се наблюдава разлика в игровия опит на децата, като по този начин се осигурява приемственост при овладяването на игровата култура и нейното съхраняване (Велева 2024).

В този смисъл от особено важно значение е организирането на съществуващите индивидуални и съвместни игрови възможности предизвикващи нови игрови интереси, инициативи и решения за нашите деца.

Подборът на темите за обучаващи преднамерени ситуации включва интеграционните връзки между знанията и уменията, получавани по различни канали, по посока удовлетворяване на целите и потребностите на детското развитие. Те поддържат постоянен интерес към педагогическата игрова ситуация и съдействат както за прякото насочване на вниманието на детето към компонентите на играта, така и към логиката на явните и скритите параметри на околната материална и социална среда, които са обект на игровото претворяване.

- **Педагогическо-психологическа дейност**

В педагогиката и психологията се съхраняват множество гледни точки за съдържанието и характеристиката на детското игрово обучение. Основна изходна постановка в разнообразието от концепции е възприемането на детската педагогическо-психологическа дейност като фокус от опит и познание, смесен с индивидуалния стил на развитие на детето. По тази логика познавателната същност на педагогическо-психологическа дейност предхожда игровата, за да може едната, в случая познавателната същност, да обезпечи другата с необходимите знания и умения, с които се реализира. От тук можем да предположим, че педагогическо-психологическата дейност е средство за формиране на необходима основа от познавателни и практически действия, които осигуряват процеса за активно отразяване на действителността, чрез съответните идеи, реализирани по самостоятелен, емоционален и изцяло творчески начин, подчинен на структурата на педагогическата игра. Тенденцията е усвоеното познавателно съдържание по педагогическо-психологическата дейност адекватно и творчески да се превъплътява в разнообразни житейско-игрови ситуации. На това основание ценността на педагогическо-психологическата дейност е неоспорима, защото тя подсигурава интелектуалната същност и материалната среда за реализиране на педагогическите игри.

По своята същност педагогическо-психологическата дейност е относително самостоятелна вид дейност, защото предоставя разнообразни възможности на детето да претворява, разширява и задълбочава взаимодействието си с околна съществуващите, съобразно общоприетите принципи (Kin & Kareem 2019: 214-225).

## 5. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Педагогическата дейност, отразена в детските игри като цяло е една изключителна възможност за постигане на целите на обучение и възпитание в предучилищна възраст. Тя предоставя специфични, интересни и разнообразни стратегии за непрекъснато изменение, обновяване и обогатяване на педагогическия процес, който отвежда значително развитието на децата чрез ценността на детството. Изводът, който се налага е, че всяка забавна игра е не само педагогическо решение удовлетворяващо възпитателно-образователния процес в детската градина, но е любимо и предпочитано забавление от децата, удовлетворяващо и най-невероятните детски идеи.

Използването на играта в процеса на обучение спомага обучаващите много по-бързо да моделират възможните пътища за решаване на възпитателните задачи, като се създават благоприятни условия за по-бърза адаптация към реалните условия на предстоящата дейност (Димкова 2022:171).

Днес играта на съвременното дете се разглежда като феномен на неговата култура. Тя е дейност без утилитарна цел, със свободни действия, осъществяващи се при определени параметри на мястото и времето, по посока на задължително приети и спазени правила, чиято цел се съдържа в самата нея. В този смисъл играта се определя като взаимодействие при съгласуваност на гледните точки, на различни субекти за пресъздаване на света в неговото многообразие.

**ЛИТЕРАТУРА**

- Велева, А. (2024). Психология и педагогика на играта. *www.veleva.net*.
- Гюрова, В. (2020). Педагогически технологии на игрово взаимодействие. *София: Веда-Словена*.
- Димкова, Р. (2022). Педагогическата игра по физическо възпитание и нейното приложение при подготовката на бъдещи учители в предучилищна възраст. Вечното и непреходното в Предучилищното възпитание – 100 години от рождението на д-р Елка Константинова – Кърна. *Университетско издателство "Св. св. Кирил и Методий"*, 03. 2022г., стр. 232-244, В. Търново.
- Димкова, Р. (2022). Педагогически и психологически насоки за организиране на игровата дейност в предучилищна възраст, Юбилейна международна научно-практическа конференция "Образованието: Класичност и модерност" - 140 години педагогическо образование във Враца, *Университетско издателство "Св. св. Кирил и Методий"*, стр. 171, ISSN 978-619-208-274-1.
- Марчева-Йошовска, П. (2025). Нормативна основа за реализация на приобщаващото образование. В: Нунев, Й., П. Марчева-Йошовска. Приобщаващо образование. Курс лекции. Велико Търново: *Издателство "Фабер"*, 2025, с. 41 - 53. ISBN 978-619-00-1918-3.
- Марчева-Йошовска, П., (2020). Педагогически дизайн на обучението за развитие на познавателната активност. *Велико Търново: Фабер, 96-97*.
- Dimkova, R. (2024). The image of the teacher in pedagogic science, a key moment for increasing the competencies of the trainees. *INSTITUTE OF KNOWLEDGE MANAGEMENT, International Journal, Scientific Papers Vol. 62.2, p. 238, ISSN 1857-923X (e-version), ISSN 2545 – 4439 (printed version), Skopje, 2024*.
- Khan, N. (2017). Adaptive or Transactional Leadership in Current Higher Education: A Brief Comparison. *International Review of Research in Open and Distributed Learning, 18(3), 178–183*.
- Kin, T. M., & Kareem, O. A. (2019). School leaders' Competencies that make a difference in the Era of Education 4.0: A Conceptual Framework. *International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences, 9(5), 214–225*.
- Let the Children Play, (2020). Nature's Answer to Early Learning //www.ccl-cca,.
- Putra, A. S., Waruwu, H., Asbari, M., Novitasari, D., & Purwanto, A. (2020). Leadership in the Innovation Era. *International Journal of Social and Management Studies, 1(1), 89–94*.
- Spanhel, D. Die (2016). Bedeutung des Spieles fuer die Entwicklung der Kinder in einer mediengepraengten Alltagswelt. //www.familienhandbuch.de.
- Tuma, M. (2012). Characteristics of playing performance at the children. Viena,